

Termékeny zátonyra futás

Beat ünnep – Kőbányai János fotói

RÓZSA T. ENDRE

Műcsarnok 2020. XI. 5. – 2021. I. 3.

Som Lajos és Balázs Fecó 1971-ben külföldön (Afrikában, Ghánában és Nigériában!) turnéztak a Neoton együttesel, és ott határozták el, hogy ha hazatérnek, újra kezdenek, egy hard-rock együttest alapítanak. Szándékukat tovább erősítette, hogy Amszterdamban megnézték a kemény rockot játszó Black Sabbath koncertjét. Balázs Fecóhoz és Som Lajoshoz a legendás Radics Béla és Brunner Győző társult, így alakult meg a Taurus, az első magyar hard-rock banda. 1972-ben mutatkoztak be az Ifjúsági Parkban, éppen május elsején, és a koncert elsőpró sikert aratott, több tízezer szorongtak az Ifiparkban. Amikor a blues-rockot és hard-rockot játszó angol Free zenekar a turnéja során eljött Budapestre, a Kisstadionban léptek fel, és a Taurus volt az előzenekaruk. 1972 nyarán, amikor a Metró zenekar felbomlott, Zorán is a Taurushoz csatlakozott, Som Lajos viszont kilépett, és megalapította a Piramist. Úgy emlékszem, hogy 1972-ben járt Budapesten a Free, később már nemigen lehetett, mert a Taurus rövid idő alatt szétesett.

1972. május elsején, ugyanazon a napon, amikor a Taurus a bemutató koncertjét tartotta az Ifiparkban, nem messze oda, éppen a Várhegy túlsó oldalán egymást követték a zenekarok, és Török Ádám muzsikált a Mini együttesel. Néhány évvel korábban, 1968-ban kezdődött a Tabáni Majális, és attól kezdve minden május elsején fiatalokkal telt meg a domboldal. 1971-től jelen volt a Locomotiv GT, az egyik ilyen alkalomra írták a *Gyere, gyere ki a hegyoldalba* című számukat. Sűrűn szerepelt a Hobó Blues Band, a Beatrice és mások, nagyon sokan. És természetesen Török Ádám mindig a Mini együttesel. A tabáni hegyoldalban is több tízezer szorongtak a majálisokon. Még a fákon is lógtak az emberek. A 80-as években viszont egyre csökkent a Tabán népszerűsége, és még

Révész Sándor, Újpesti stadion, 1978. szeptember 4.

a rendszerváltozás előtt, 1987-ben megszűnt a Majális. Akkor és ott tartotta a Locomotiv GT a búcsúkoncertjét. (Vagy inkább a hosszú „búcsúkoncertjeinek” legelső változatát.) A tabáni fesztivál tíz évvel később, 1997-ben újratekintődött, viszont az LGT végül Somló Tamás halála után, 2016-ban jelentette be, hogy semmilyen formációban nem lépnek többé színpadra.

Tabáni koncert (Török Ádámot Diner Tamás fotózza), 1978

Amikor először szólalt meg a rock a Tabáni Majálison, Kőbányai János még középiskolába járt. Majd joghallgató lett az ELTE-n, és azoktól az évektől kezdve jelentek meg az írásai, tanulmányai. Korán kezdett publikálni, és hamar felfedezte magának az ifjúsági szubkultúrát, az Ifiparkot és a május elsejéken benépesedő tabáni hegyoldalt. Múcsarnoki fotókiállításán is ezt mutatja fel a képek elsőprőtöbbsége. A fotók nagyrészt a 70-es évek végén, a 80-as évek elején készültek. Érdemes szétnyitni a katalógust, a külső borítón egyetlen fénykép folytatódik megszakítás nélkül, egyetlen totálkép a hátoldalon, a gerincen és a címoldalon. A borító egyik végétől a másikig átmenő layout telitalálat. Valóban erről szól Kőbányai kiállítása, ez a lényege. Sok ezer fiatal csápol a színpad felé fordulva, de nem látjuk a fellépő rockbandát, sőt még a színpadot sem. Távolabb, középen egy emelvény, rajta sűrűn emberek, nagy keverőpult lehet a dobogón. Minden bizonynyal hatalmas hangerővel dübörög a zene. A fejeken leginkább a haj látszik, az arcok csak ritkán, kivéve néhány közel lévő. A fotó történetesen a Hajógyári-szigeten készült, de bárhol máshol éppen ezt mutatta volna a nagytotál. Mindent uralnak a szinte egymást érintő közelségben felemelt kezek, egész a távoli horizont pereméig. Mintha megszűnt volna az

Györe Balázs megnyitja Bernáth(y) Sándor kiállítását a Stúdió Galériában, 1980. november 5.

egyediség, mindenki belesimul, beleolvad a kollektívává vált tömegbe. Nincs egyetlen nyitott száj, senki nem üvölt, nincs semmiféle eksztázis. Igen különös, hogy látszanak ugyan a közeli arcok, arcérzletek, de senki nem mosolyog. Hogy miért nem, az rejtély. Sokszor voltam a tabáni koncerteken magam is, legtöbbször Hajas Tibor barátommal és más ismerősökkel együtt, csapatosan, és most túélesen visszaemlékszem, mi sem mosolyogtunk. Igaz, nem is csápoltunk.

Cseh Tamás, Dés László, Galkó Balázs és Jancsó Miklós a *Szörnyek évadja* forgatásán, 1986

Az biztos, hogy az „ünnepe” elnevezés tévedés. Túlzás. Valami nagyon mást jelentettek azok a kétségtelenül vonzó együttlétek, semmint ünneplést. Aztán lassanként fáradni kezdett a rendezvény, évről évre egyre ritkult a tömeg. Hogy a résztvevők magyar beatnikek lettek volna, még pontatlanabb. A magyar beatnemzedék soha nem létezett. A kiállítás címe – *Beat ünnep* – jól hangzik, de valahogy mégsem stimmel. Túlságosan nagy feneket kerített Kőbányai egy valós és karakterisztikus nemzedéki jelenségnek. Persze, hogy nem egy „pop-tarisznya” jelent meg élőben a Gellért-hegy tabáni oldalán, annál sokkal több. De hogy valójában mi, ahhoz hosszú és alapos tanulmányt kellene írnom. Szociológiai és nem rocktörténeti. A műcsarnokbeli kiállítás ettől függetlenül remekül adja vissza a kort, izgalmas a lenyomat, Rockenbauer Zoltán kurátor alapos és átgondolt munkát végzett. Több mint tízezer fotóból válogatott ki kétszázat, és minden hókuszpókusz nélkül, egyszerű természetességgel rakta fel a falakra a koncepciózusan megrostált anyagot.

Nem most találta ki Kőbányai a „magyar beatünnep” gondolatát, hanem már akkor, amikor fotózni kezdte a rockot. A közönséget, a helyszíneket, a hangulatot, az együtteseket és a rocklegendákat. Vagy esetleg még korábban. *Beat-ünnep* című tanulmánya a *Valóság* 1978/6-os számában jelent meg. A punk felbukkasására is gyorsan reagált. Ugyanabban az évben, amikor több punkbanda is alakult, például a CPg zenekar, már cikket írt a punk mozgolódásáról. (Biztosítótű és bőrnadrág,

Mozgó Világ, 1979/2.) A Szegeden alakult CPg (Coitus Punk group) punkzenekar tagjait rendszerellenes szövegeik miatt 1983-ban leültették, és másfél-két évet a sítten töltötték. De a zenekar újjászerveződött, többször felléptek az A38-as hajón és a Sziget Fesztiválon. Kőbányai néhány év múlva maga is eltemette a „beatünnep” fogalmát. A *Beatünnep vége* című tanulmányát a *Világosság* 1986/3. számában publikálta, de a dolog mégsem hagyta nyugodni, és egy évvel később közzétette a maga szubjektív rocktörténetét. Írása a *Bem rakparttól a Tabánig – Beat ünnep születik* címmel a *Kultúra és Közösség* 1987/5. számában jelent meg. A Bem rakparti Művelődési Ház fontos hely. Török Ádámnak, a Mini együttes alapítójának és frontemberének a törzshelye (valószínűleg Török Ádámtól eredt a Tabáni Majális ötlete is). A Bem Rockpartnak becézett ház előadóterme nem túl nagy. Állítólag innen ered a csápolás, a fiatalok magasba emelték a kezüket, hogy jobban elférjenek a teremben. Úgy tudom, hogy budapesti fellépése idején Frank Zappa és a Jethro Tull is próbált a Rockparton a 90-es években.

Eredetileg Andrásy-palotának nevezték az épületet, ifjabb Andrásy Gyula építtette a maga számára, aki Molnos Péter mérvadó megállapítása szerint az utolsó jelentős magyar (régii) arisztokrata műgyűjtő volt. A Kieselbach Galéria kiadásában 2017-ben megjelent, *Elveszett örökség* című könyvében a Monarchia felbomlása előtti két évtizedének öt legrangosabb művészeti kollekcióját dolgozta fel, gróf Andrásy Gyula mellett Nemes Marcell, báró Kohner Adolf, báró Hatvány Ferenc és báró Herczog Mór Lipót gyűjteményét rekonstruálta Molnos Péter. Egyáltalán nem látszik véletlennek, hogy Hatvány Ferenc maga is egy ideig az Andrásy-palota Fő utcai szárnyában lakott. Az épület sorsa igen kalandos, 1949-től sokáig fegyvergyár is működött benne.

A punk és a rock megérintette a képzőművészeket, így alakult meg a Bizottság együttes – leginkább a szentendrei Vajda Lajos Stúdió tagjaiból. Wahorn András, felugossy László és ef Zábó István körül alakult ki a kemény mag, és egy ideig Bernáth(y) Sándor is a Bizottságban gitározott, de hamar kilépett, hogy másik zenekart alapítson. Méhes Lóránt Zuzu felesége, Méhes Marietta, aki a Trabant együttesben énekelt, egyszer-egyszer fellépett a Bizottsággal is. Kőbányai dokumentumértékű fotókat készített a Bizottság együttesről, de még érdekesebbek a Beatrice koncertje előtt a kispesti Kistext pályán elkapott közönségfotói. Az egyikken Jeles András fényképezi a fiát, Nemes Jeles Lászlót, a másikon Vető János és Méhes Marietta mosolyog, egymás mellett állnak, távolabb Bernáth(y) Sándor töpreng. Akkoriban teremtette meg a Vető János NahTe és Méhes Lóránt Zuzu szerzőpáros a „poszt-modern szociál-impreszionista neobarbár” művészetet. Mesterüknek Baksa-Soós Jánost és Hajas Tibort tekintették. Baksa-Soós a Kex együttes frontembere volt, és Hajas gimnáziumi éveiben egy kis együttesben gitározott. A Kex felbomlott, amikor Baksa-Soós Németországba távozott, és ott végleg képzőművészetre váltott, Baksa-Soós Attila, a fia író, építész és zenész. Ennyiből is érződik, hogy akkoriban igen könnyedén ment az átjárás a neoavantgárd különböző művészeti ágai között. A Műcsarnok 2011-ben helyet adott a Bizottság együttes összművészeti kiállításának, és El Kazovszkij festészete sem nagyon képzelhető el a punk életérzése nélkül.

Szólni muszáj a sok fotóról ránk köszönő Fölőspéldány csoportról, amelynek Szilágyi Ákos és Szkárosi Endre mellett Kőbányai János is alapító tagja volt 1979-ben. Vagy Bernáth(y) és El Kazovszkij. Az irodalom és a rock/punk transzfúzióját kereste a csoport, és erre a Beatrice látszott a leginkább alkalmasnak, de a közös koncertekből, fellépésekből Nagy Feróék egy év múlva kihátráltak. Sikeresebbnek bizonyult az együttműködés a dzsessz-zenészekkel. A nagykanizsai dzsessznapokon Szilágyi Ákos mögött Kószegei Imre dobol az egyik fotón,

Vető János, Méhes Marietta, Bernáth(y) Sándor mint közönség egy Beatrice-koncert előtt, Kistext pálya, 1980

Müller Péter, Bárdos Deák Ágnes, Gémes János Dixi és Menyhárt Jenő egy URH-koncerten, Kassák Klub, 1981

Eltérő érdeklődés, rendőrök és ricsések, 1978

Szkarosi Endrét Jávori Vilmos és Dresch Mihály kísérte. Akkoriban Kőbányai gyámügyi előadó volt, szociográfus és fotós. Majd radikális váltással a magyar zsidó kulturális élet egyik központi alakjává nőtte ki magát. Újraindította a *Múlt és Jövő* folyóiratot, és hiánypótló művek légióját jelentette meg könyvkiadójában.

A nagy váltás előtt a „beat-rock” volt a vesszőparipája, és igen gyorsan arra a következtetésre jutott, hogy a Tabáni Majális a magyar Woodstock. Ami ugyan jól hangzik, de alapjaiban elhibázott elképzelés. Az ellenkultúra nemzedéke, az 1945 után született baby-boom generáció alakította ki a virággyerekek,

a hippik mozgalmát. Néhány címszó: háborúellenesség, női jogok, pszichedelikus drogok, szexuális forradalom, zöld mozgalom, a fennálló rend kritikája... Scott McKenzie pszichedelikus dalát, a *San Franciscót* a „virág a hajban” életérzés 1967 tavaszán repítette a csúcsra. Csak két és fél évvel később, 1969 őszén jöttek össze a virággyerekek a Woodstock Fesztivál három napján. Sokan, több mint félmillióan. A Jethro Tull azzal utasította vissza a felkérést, hogy meztelen drogbulin nem vesznek részt. Nem volt igaza.

Nyitott marad a kérdés, mit látott bele Kőbányai a Tabáni Fesztiválba, miféle nagyítón keresztül vizionált különféle beatünnepeket, majd miért fordult hirtelen és nagy elánnal a zsidó kultúra felé. A válasz véleményem szerint nagyon egyszerű, a rock közösségteremtő ereje ragadta meg. Apja Bergen-Belsenből tért vissza,

a Kozma utcai zsidó temetőben nyugszik. Kőbányai holokauszt-túlélők gyermeke, és a fiatalok sodró zenéjének közössége valamiféle kapaszkodót, sőt talán biztonságot is ígért. Majd hirtelen ráébredt, zsákutca, nincs tovább. A kiállítás fotói mind fekete-fehérek. Kivéve a Somló Tamás temetésén készített fényképek. Azok mind színesek.

Scheiber Sándor és Allen Ginsberg a Rabbiképző Egyetem Szombat-köszöntésén, 1980